

Тема. Політична карта світу, її елементи та процес формування.

Мета:

Знавсвий компонент

ознайомити учнів з сучасною політичною картою світу її елементами та процесами формування, встановити відмінність між поняттями «країна», «держава», «залежна територія», «невизнана держава», вивчити класифікацію країн за формою правління та адміністративно – територіальним устроєм, з'ясувати який державний лад в Україні, **Діяльнісний компонент** вчити учнів працювати з політичною картою світу, Європи,

Ціннісний компонент

виховувати географічну культуру, *обгрунтовувати* вплив значення географічного положення України в Європі та світі на економічні та політичні процеси в середині держави;

оцінювати політико-географічне положення держав та географічне положення України.

Тип уроку: вивчення та засвоєння нових знань, умінь, навичок

Обладнання: політична карта світу, політична карта Європи, атласи

I.Актуалізація знань, умінь, навичок учнів

Перевірка виконання дослідження за топографічною картою.

II.Мотивація навчальної і пізнавальної діяльності

Політична карта – це географічна карта, що відображає розташування країн, їх кордони та столиці. Політична карта віддзеркалює політико-географічні зміни, що відбуваються в суспільстві: утворення нових незалежних країн, об'єднання чи розділення територій вже існуючих, зміну їх столиці, втрату чи здобуття суверенітету тощо.

Політична карта світу містить у собі інформацію про місце країни в сучасному світі та її політико – адміністративну структуру. Однак при детальному вивченні окремої країни інформація політичної карти світу не завжди достатня: ми не дізнаємось, як управляється країна, від яких країн вона залежить більше, від яких менше, як і коли вона виникла . Ці відомості нам нададуть інші джерела інформації – текстові. Але інформацію треба розуміти, а для цього необхідне знання певних термінів, до яких ми і звернемося на сьогоднішньому уроці.

III.Вивчення нового матеріалу

П'ять тисяч років тому на Землі почали з'являтися перші держави – Китай, Індія, Вавилон, Єгипет. Сучасна політична карта світу охоплює понад 230 країн і територій, переважна більшість з них (193) – держави.

Основними елементами політичної карти світу є територія, країна, держава.

Територія – частина земної поверхні з природними і створеними людиною ресурсами, що має певні просторові межі (протяжність, площу) та географічне положення.

Країна – це територія з визначеними кордонами і населенням, яка може бути залежною або незалежною.

Держава – незалежна (суверенна) країна з певною територією, господарством і політичною владою. Держава – політична організація суспільства з певною формою правління, яка визначає господарство і суспільні структури.

Кожна держава має територію, обмежену сухопутними та морськими кордонами, що відокремлюють одну державу від іншої. До складу державної території входять суша з її наддрами, води, а також повітряний простір, що простягається над сушею та водами. В одну територію держави складають внутрішні (національні) води та територіальні, тобто води Світового океану, прилеглі до суходолу країни в межах 12 морських миль. Існує також поняття про 200 мильну економічну зону у якій можна вести розвідку, розробку та збереження природних ресурсів, що знаходяться у водній товщі та морському дні. Це морський район, що прилягає до територіальних вод країни і поширюється на відстань до 200 морських миль від берегової лінії або ж до межі континентального шельфу у тих місцях, де він (шельф) перевищує 200-мильну ширину. У даний час майже всі країни світу встановили свої економічні зони, які охоплюють загалом 40 % Світового океану.

Залежні країни і території перебувають під політичним чи військовим контролем однієї з суверенних держав. Це: а) колонії — країни, населення яких позбавлене державності, економічної й політичної самостійності, а економічні ресурси контролюються владою іноземної держави; б) протекторати — державні утворення, що делегують свої зовнішньополітичні (а іноді й внутрішньополітичні) права суверенній державі; в) підопічні території — землі, тимчасово передані Організацією Об'єднаних Націй під управління тієї чи іншої держави.

За повідомленням ООН, на сьогодні (2007р.) у світі нараховується 16 територій, які залишаються спадщиною колоніальної системи. Зокрема, це – Американське Самоа, Ангілья (два острови в складі Антільських островів), Бермудські острови, Британські Віргінські острови, Віргінські острови США, острів Гуам, Гібралтар, Західна Сахара, Кайманові острови, острів Монтсеррат, острів Святої Єлени, острови Тьорке і Кайкос, Нова Каледонія, острів Піткерн, острови Токелау і Фолклендські острови.

Протекторати – це форма колоніальної залежності, що встановлюється нерівноправним договором, за яким держава протектор здійснює зовнішні відносини й вирішує інші найважливіші питання політики протекторату. Формально в Європі протекторатами є: Монако (протектор – Франція), Сан-Марино (протектор – Італія), Ліхтенштейн (протектор – Швейцарія).

Політична карта постійно змінюється, утворюються нові держави, змінюється їх політичний статус, уточнюються кордони держав, змінюється їх назва.

Невизнані держави – це держави, незалежність яких не визнається більшістю держав світу. До них відносяться:

Абхазія (більшістю держав визнається як частина Грузії). Придністров'я (більшістю держав визнається як частина Молдови). Тайвань (більшістю держав визнається частиною території КНР). Південна Осетія (більшістю держав вважається територією Грузії)

Коли Україна з'явилась на політичній карті світу?

Різноманітність країн сучасного світу вимагає їх класифікації, тобто наукового розподілу на групи за певними ознаками з метою їх порівняльного вивчення.

Державний лад будь-якої країни характеризується насамперед формою правління. Форма правління – організація державної влади, порядок утворення її органів та їх взаємодія з населенням.

•За формами правління країни поділяють на **республіки** і **монархії**. Більшість держав світу є республіками, найвища влада в яких належить виборним представницьким органам. Залежно від співвідношення повноважень президента і парламенту республіки бувають президентські, парламентські та мішані. Останні, у свою чергу, бувають парламентсько-президентські та президентсько-парламентські.

1) **Президентська республіка** - президент обирається всенародним голосуванням; він очолює уряд країни. Типовим прикладом такої республіки є США. Президентські республіки особливо характерні для країн Південної Америки та Африки.

2) **Парламентська республіка** - президента обирає парламент або за його участю; він виконує лише представницькі функції; уряд не підзвітний президенту взагалі. Прикладом парламентської республіки є Німеччина.

3) **Президентсько-парламентська республіка** - президент обирається шляхом всенародного голосування; уряд підзвітний йому, але президент не є членом уряду. Типовим прикладом такої республіки може стати Франція. 4) **Парламентсько-президентська**

республіка - президент обирається шляхом всенародного голосування, але уряд підзвітний в основному парламенту (президенту - лише з окремих питань); президент виконує лише представницькі та контролюючі функції. Прикладом такої республіки є Польща.

Монархії в світі лишилися тільки 29. У них верховна влада зосереджена в руках однієї особи і, як правило, успадковується. Монархії бувають конституційними (Велика Британія, Іспанія, Норвегія, Японія, Марокко) і абсолютними (Саудівська Аравія, Кувейт, ОАЕ, Бруней). Якщо глава церкви і глава держави одна особа, монархію називають теократичною (Ватикан).

З метою поліпшення умов управління країнами їх поділяють на менші частини, наприклад провінції, республіки, області. Залежно від особливостей **адміністративно-територіального поділу** сучасні країни світу є або унітарними (Польща, Румунія, Франція, Угорщина, Словаччина, Японія, Єгипет) або федеративними. (наприклад США, Канада, Німеччина, Індія, Бразилія, Австралія).

Яку форму правління і адміністративно територіальний устрій має Україна? (*робота з Конституцією України*)

Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

Стаття 2. Суверенітет України поширюється на всю її територію. Україна є унітарною державою. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою.

Стаття 5. Україна є республікою.

Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Розповіді учнів:

1. Монархія – форма правління, за якої верховна державна влада належить монарху (королю, князю, султану, шаху, еміру) та передається спадково. Виникли вони в давнину, але найбільшого поширення набули в середні віки. Серед монархій виділяють: імперії (Японія), королівства (Бельгія, Великобританія, Данія, Непал, Бутан, Тонга, Норвегія, Лесото, Марокко, Таїланд), князівства (Монако, Ліхтенштейн, Андорра – фактично вже століття не має монарха і існує як республіка), герцогство (Люксембург), султанати (Оман, Бруней, Малайзія), емірати (Бахрейн, Катар, Кувейт, ОАЕ), папська держава (Ватикан). Влада монарха передається у спадок, але у Малайзії і ОАЕ монархи вибираються на 5 років.

2. Більшість монархій («диноладдя») - конституційні монархії, де реальна законодавча влада належить парламенту, а виконавча – уряду, коли «монарх царствує, но не править». Роль монарха декоративно – церемоніальна, але його політичний вплив значний.

Повний титул королеви Великобританії Єлизавети II: «Милістю божою королева Сполученого королівства Великобританії і Північної Ірландії і інших підвладних їй володінь і територій, глава Співтовариства націй, володарка віри, суверен британських рицарських орденів». Королева користується правом скликати і розпускати парламент, назначати і зміщувати прем'єр - міністра, затверджувати закони прийняті парламентом, приймати в пері королівства, давати нагороди, об'являти помилування. Але в усіх цих акціях вона керується порадами або рішеннями парламенту, уряду. Щорічно у листопаді королева проголошує у парламенту тронну промову, але пишеться вона прем'єр – міністром. З 1607 р. не було випадку, щоб англійський король наклав вето на закон, прийнятий парламентом. З 1783 р. не було випадку, щоб він змістив прем'єр – міністра.

З символом монарха громадяни Великобританії зустрічаються на кожному кроці. Країною править «уряд її Величності». Гроші друкує королівський монетний двір, листи розсилає королівська пошта, урядова кореспонденція відправляється в конвертах з написом «На службі її Величності». На званих обідах перший тост виголошується за королеву. На офіційних прийомах виконується державний гімн «Боже, бережи королеву».

3. Цікаве з королівського двору:

- До королеви не можна підходити ближче 3 ярдів (0,9м), якщо вона сама не запросить.
- До королеви не можна доторкуватися руками.
- З королевою неможна розпочинати розмову першому.
- Королеві на її запитання треба відповідати «так», або «ні» з добавкою титулу, якщо вона не просить подробиць.
- Королеві не можна дивитись в обличчя, дивитись треба на свої ботинки.
- Королева може оголошувати колір одягу або фасон і при її дворі нікому не можна одягатись у кольори і фасони королеви.

Єлизавета II входить до списку найбагатших людей Великобританії, її особисті статки перевищують 300 мільйонів фунтів стерлінгів.

Практична робота 2. Позначення на контурній карті кордонів сусідніх держав, крайніх точок, географічних центрів України та Європи і зазначення їхніх назв; визначення координат точок, протяжності території України в градусах і кілометрах.

Закріплення знань, умінь, навичок

Гра «Вірю, не вірю»

1. Країна завжди є державою.
2. Держава – це незалежна країна.
3. Чим більша держава за площею, тим більше в ній проживає населення.
4. У конституційних монархіях законодавча влада належить парламенту.
5. У світі існують абсолютні монархії.
6. Ватикан – це теократична монархія.
7. Україна – унітарна держава.

Запитання для обговорення:

- Чому на Землі досі існують колонії?
- Яка форма правління — республіканська чи монархічна — ефективніша?
- Чому республіканська форма правління домінує в сучасному світі?